
HUNČAGA, Gabriel. *Historické štúdie k dejinám dominikánov.*

Bratislava : CŠK a Chronos, 2008, 185 s.
ISBN 978-80-89027-26-2

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

2. Študijné cesty európskych dominikánov v stredoveku

2. 1. Peregrinatio academica

Napriek tomu, že cestovanie predstavovalo v stredoveku nemalé odriekanie, fyzickú námahu, vytrhnutie z každodennej skutočnosti a podstúpenie rôznych rizík vyplývajúcich zo zlých ľudských vlastností, každoročne podnikali príslušníci rôznych profesií a stavov (poslovovia, furmani, kupci, tovariši, sluhovia, klerici, umelci, pútnici, vojaci, študenti a iní) ďaleké cesty. Na nich determinovali každého jednotlivca, väčšiu či menšiu komunitu, objektívne pôsobenie i subjektívne vnímanie kategórií času, priestoru a fenomén fyzickej i spoločenskej mobility a výrazne sa prejavili v sekulárnom aj cirkevnom živote.¹ Jedným z týchto fenoménov stredovekej mobility v Európe bola aj akademická peregrinácia (*peregrinatio academica*).² Ako celkom špecifický výraz mobility zaujala významné miesto aj v živote dominikánov,³ pričom potrebu migrácie z radov rehoľných študentov a vyučujúcich si vyžiadala skutočnosť, že štúdium bolo zahrnuté do koncepcie dominikánskych rehoľných observancií.⁴ Stalo sa integrálnou súčasťou rehole ešte za života jej zakladateľa, ktorý už v roku 1217 poslal prvých bratov do Paríža,⁵ aby tu vybudovali konvent,

¹ SEGEŠ, V., Čas, priestor a mobilita v stredoveku. In *Historický časopis*, 4, 2003. s. 695.

² SVATOŠ, M., Akademická peregrinace a cesty za vzděláním. In *Cesty a cestování v životě a společnosti, Sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem : Acta Universitatis Purkynianae philosophica et historica II*, 1995, s. 242.

³ Na tomto mieste je potrebné uviesť, že tematika akademickje peregrinácie dominikánov v stredoveku okrem dielčích štúdií v periodikách a zborníkoch zatiaľ nenašla odozvu v podobe samostatného monografického spracovania. Predkladaný text sa opiera o výsledky súvisiaceho výskumu intelektuálneho života dominikánov v stredoveku, najmä v 13. a 14. storočí.

⁴ Už v najstarších konštitučných prameňoch sú zmienky o štúdiu ako o integrálnej súčasťi dominikánskeho *vita monasteria* a *vita apostolica*: „*S. Dominicus fratres duxit ad scholas et misis in majores civitates ut studerent, et praedicarent et conventum facerent.*“ *Acta canonisationis*, n. 26, s. 143-144; *Libellus*, n. 51, s. 50 a *Humbertus de Romanis, Legenda s. Dominici*, n. 40, s. 400. MOPH XVI, LAURENT OP, M. (ed.), Rím, 1935. V tejto súvislosti najstaršie zachované konštitúcie rehole z roku 1256 uvádzajú: „*Cum ordo noster spetialiter ob predicationem et animarum salutem, ab initio noscatur institutus fuisse: et studium nostrum ad hoc debeat principaliter intendere.*“ *Constitutiones*, DB, s. 31. V podobnom duchu odpovedá prvý nástupca zakladateľa rehole sv. Dominika Jordán Saský na otázku: „*Et hec est eorum regula? Honeste vivere, discere et docere.*“ MOPH I, *Gerard de Frachet: Vitae Fratrum Ordinis Praedicatorum*, REICHERT OP, B. (ed.), Rím, 1898, s. 138.

⁵ *Acta canonisationis*, s. 144, MOPH XVI. Podobne o tom informuje aj Jordán Saský vo svojej kronike „*Libellus de principiis ordinis Praedicatorum*“ z rokov 1218/1219-1221. BERTHIER OP,

vlastné štúdium a aby tí najtalentovanejší študovali na tamojšej univerzite.⁶ Tento dátum je považovaný za rozhodujúci pre symbiózu medzi školou a kláštorom, medzi *collegium studentium* a *collegium religiosorum*. O rok neskôr nasmeroval sv. Dominik svoju pozornosť na Bolognu, ktorá bola popri Paríži najvýznamnejším študijným centrom vtedajšieho Západu, a tým podčiarkol cieľnú stratégiu rehole.⁷ Po založení týchto prvých dvoch najdôležitejších študijných centier nasledovali ďalšie a ešte v priebehu 13. storočia mali dominikáni svoje komunity v univerzitných mestách ako Cambridge, Oxford, Toulouse, Montpellier, Padova, Neapol, Florencia atď.⁸ V období prvých troch Dominikových nástupcov sa rehoľa pevne zakorenila v školskom prostredí a upevnila pozoruhodnú jednotu medzi *vita monastica* a *disciplina scholastica*.⁹ Spojenie týchto dvoch mníšskych tradícií v jeden cieľ umožnilo zahájenie procesu formálnej i materiálnej zmeny klasického monastického trivium *legere – meditare – orare* na nové študijné rozvrstvenie *legere – disputare – praedicare*. Vzniká *ars praedicandi*, umenie kázať, umenie pripravovať sa na kázanie (*praedicatoria*

J., B. *Jordanis de Saxonia. Opera, Libellus XXXIII, De septem Fratribus primo missis Parisios*, Fribourg, 1891, s. 17. Vyslanie do Paríža nasledovalo po neúspešnom Dominikovom pokuse vybudovať študijné centrum rehole v Toulouse. 21. januára 1217 žiadal Dominik Honorius III., aby zabezpečil presun časti príslušníkov *universitas magistrorum et scholarium* z Paríža do Toulouse. „*Universitatem vestram rogamus attentius et monemus, per apostolica scripta mandantes quatinus illuc aliqui ex vobis accedant, qui causam Dei agentes ex animo, lectioni, predicationi et exhortationi vigilanter insistant et sicut boni dispensatores multiformes gratie Dei illam in alterutrum amministrent.*“ MOPH XXV, n.78, s. 76–78.

⁶ Na dosiahnutie tohto zámeru neváhal Dominik použiť masívnu pápežskú pomoc. Listiny z 1. a 11. decembra 1219, ktorými sa dominikánom dovoľuje sláviť v Paríži verejnú bohoslužbu, n.107, s. 112; n. 110, s. 115, ďakovný list univerzite za splnenie požiadaviek bratov z 27. februára 1220, n. 116, s. 120, poďakovanie katedrálnej kapitule za dovoľenie zriadiť si vlastný cintorín, n. 128, s. 131 atď. Okrem týchto písomných dokumentov sa zachovalo aj niekoľko desiatok exemplárov tzv. odporúčacích búl, vydaných pre potreby dominikánov Honoriom III., v ktorých duchovenstvo dôrazne napomína, aby bratom po príchode do ich kraja prispeli v ich potrebách „*Universitatem vestram rogantes et hortantes attentius ac per apostolica vobis scripta mandantes quatinus, cum ad partes vestras accesserint, ad predicandi officium ad quod deputati sunt caritative recipiatis eosdem, et populos vobis commissos ut ex ore ipsorum verbi Dei semen devote suscipiant sedulo ammonentes pro divina et nostra reverentia in suis eis necessitatibus liberaliter assistatis.*“ n. 147, s. 150. Podobne n.148–151, s. 151–152 a n.157 s. 157–158. Všetko MOPH XXV.

⁷ Porov. TUGWELL OP, S., Notes on the Life of St. Dominic I. In *AFP*, 65, 1995, s. 53–57 a 64–80; SCHENKLUNH, W., *Ordines studentes : Aspekte zur Kirchenarchitektur der Dominikaner und Franziskaner im 13. Jahrhundert*. Berlin : Gebr. Mann Verlag, 1985, s. 40–43; HINNEBUSCH OP, W., *The History of the Dominican Order 1*. Staten Island, 1965, s. 57–67.

⁸ K štatistickým údajom zakladania konventov pozri text a poznámky v prvej kapitole a príslušné prílohy.

⁹ Jordán Saský (1222–1237), Rajmund z Peñafortu (1238–1240) a Ján z Wildeshausenu (1241–1252). FRANK OP, I., *Die Grundlegung des intellektuellen Profils des Predigerordens in seinen Anfängen*, s.15.

publica) prostredníctvom štúdia a vyučovania (*docentura*).¹⁰

Splnenie takéhoto náročného programu rehole si vzhľadom na vtedajšie možnosti nadobudnutia kvalitného vzdelania nutne vyžiadalo potrebu akademickej peregrinácie.¹¹ Tá bola v prípade dominikánov podmienená a súčasne determinovaná viacerými faktormi. V tejto súvislosti možno hovoriť o niekoľkých modeloch týkajúcich sa na jednej strane študujúcich a na strane druhej vyučujúcich¹² a tiež absolventov – doktorandov, ktorí sa uchádzali o obdržanie *licentia ubique docendi*. Jedným z modelov bola takzvaná interná peregrinácia vyplývajúca z vlastnej vzdelanostnej kultúry, týkajúca sa mobility v rámci vlastných typov škôl. Druhým bola takzvaná externá peregrinácia, týkajúca sa štúdia a pôsobenia na iných ako vlastných vzdelávacích inštitúciách, najmä na univerzitách.¹³ Z hľadiska prvého spomínaného modelu študijnej migrácie je potrebné uviesť, že dominikáni v priebehu 13. a 14. storočia vypracovali pozoruhodný inštitucionalizovaný vzdelávací systém s metodikou a organizáciou preberajúcou univerzitný model štúdia. V prameňoch sa objavuje typológia štúdií v hierarchickom poradí od najnižších až po najvyššie, ako je *studium arcium*,¹⁴ *studium particulare*¹⁵

¹⁰ Tamže, s. 24.

¹¹ Vysokú mobilitu umožnilo dominikánom upustenie od tradičného mníšskeho *stabilitas loci* a princíp väzby mendikantských kláštorov na komunikácie, alebo na predmestia novovznikajúcich mestských organizmov a už existujúcich väčších miest, do ktorých sa postupne etablovali. SLIVKA, M., *Locus amoenus* v procese zakladania a výstavby stredovekých kláštorov. In *Studia archeologica slovacae medievalia I*, Bratislava, 1998, s. 65.

¹² Porov. pozn. 4 v tejto kapitole.

¹³ Pod pojmi interná a externá peregrinácia sa tu myslí iný model ako uvádza DE RIDDER – SYMOENS, H., *Mobilität : Die mittelalterliche Reiselust*. In *Geschichte der Universität in Europa (Geschichte)*, RÜEGG, W. (ed.), Mníchov : C. H. Beck, 1993, s. 255, ktorá za kritérium internosti a externosti považuje teritoriálnosť. V prípade dominikánov dochádzalo pri obidvoch modeloch k putovaniu na územiach cudzích krajín. Internosť a externosť sa tu týka pôsobenia vo vnútorných štruktúrach rehole, alebo mimo nich.

¹⁴ Tento druh štúdia zriadila generálna kapitula vo Valencii v roku 1259: „*Quod ordinetur in provinciis que indiguerint. aliquod studium arcium. vel aliqua; ubi iuvenes instruantur.*“ DB, s. 375. Z rozhodnutia generálnej kapituly v Lucce v roku 1288 mali byť v každej provincii, ktorá nemá generálne štúdiá, zriadené najmenej v troch konventoch školy (v literatúre nazývané tiež studia conventualia), kde by sa vyučovali sentencie: „*Monemus. quod provincie que non habent studia generalia. determinant in suis capitulis provincialibus tres conventus ad minus. in quibus sentencie legantur cursorie. et studentes aliqui assignentur. et in ipsis frequentius ordinarie disputetur.*“ DB, s. 715. K typológii dominikánskych štúdií HUNČAGA OP, G., *Vlastné dominikánske štúdium v 13. a 14. storočí*, s. 358–369.

¹⁵ V prameňoch sa objavuje od generálnej kapituly v Janove v roku 1305: „*Nullus autem mittatur ad studium generale sive in sua provincia sive extra, nisi ordine premissa in logicalibus et naturalibus sufficienter profecerit et saltem duobus annis in aliquo particulari studio sentencias audierit.*“ DB, s. 967.

a napokon *studium generale*.¹⁶

---

¹⁶ Chronologicky je zo všetkých typov dominikánskych štúdií najstaršie. V aktoch generálnych kapitúl sa objavuje už v Paríži v roku 1246: „*In constitutione ubi dicitur. tres fratres mittantur Parisius tantum de provincia ad studium. addatur · iiiior · autem provincie scilicet Provincia. Lombardia. Theotonia. Anglia provideant ut semper in aliquo conventu magis ydoneo sit generale studium et sollempne. et ad illum locum quilibet prior provincialis potestatem habeat mittendi duos fratres ad studium.*“ DB, s. 241.

2. 2. Putovanie na generálne štúdiá

V rámci internej študijnej migrácie zohrávalo najdôležitejšiu úlohu putovanie na generálne štúdiá. Tie predstavovali najprestížnejšiu formu vzdelania, ktoré bolo dosiahnuteľné v rámci reholných štruktúr. Vznikali najmä vo väčších mestách, ktorých ľudská i ekonomická základňa dávali mendikantom dobré predpoklady pre zabezpečenie ich chodu.¹⁷ V prvých rokoch existencie rehole prúdilo za štúdiom najviac bratov do Paríža. Prítomnosť značného počtu študujúcich dominikánov, neustály prílev ďalších záujemcov o štúdium spolu s plnením pastoračného poslania rehole si vyžiadalo organizačné zmeny. Ako už bolo vyššie spomenuté, generálna kapitula v Paríži roku 1246 rozhodla o zriadení ďalších generálnych štúdií v provinciách Provance, Lombardia, Teutonia a Anglia, čím sa pre dominikánskych študentov rozšírili možnosti peregrinácie. O dva roky neskôr boli nové štúdiá skutočne zriadené v mestách Montpellier, Bologna, Kolín a Oxford.¹⁸ Nastúpený trend sa dočasne spomalil a až generálne kapituly v rokoch 1302–1304 nariaďovali založenie ďalších generálnych štúdií.¹⁹ Z hľadiska rekonštrukcie smerovania študijných ciest dominikánov na svoje generálne štúdiá sa o spoľahlivý údaj môžeme oprieť až v asignačných protokoloch generálnej kapituly v Carcassone z roku 1378, ktorá uvádza menovitý zoznam vtedy existujúcich generálnych štúdií rehole.²⁰

¹⁷ Text Konštitúcií jasne hovorí, že Dominik „*fratres duxit ad scholas et misit in maiores civitates*“ (porov. pozn. 261 z prvej kapitoly a pozn. č. 4 v tejto kapitole). Dominikáni sa tohto odporúčania svojho zakladateľa snažili maximálne pridržať a svoje študijné konventy zakladali vo vtedajších veľkých a väčších mestách. Niektoré z nich patrili k najväčším v Európe. Bologna a Padova mali asi 35 – 40 tisíc obyvateľov, Neapol okolo 50 tisíc a Miláno s Florenciou okolo 100 tisíc obyvateľov. Paríž obývalo viac ako 80 tisíc obyvateľov, Barcelonu 35 tisíc a Kolín asi 40 tisíc. ZWETTLER, O., *Historická geografie světa I*, s. 129–130 a ENNEN, E., *Die europäische Stadt des Mittelalters*, s. 227–229.

¹⁸ O rok neskôr nariadenie potvrdila generálna kapitula v Montpellier a o ďalší rok aj kapitula v Paríži. Pokiaľ v tom čase schválili nejaké nariadenie tri za sebou nasledujúce generálne kapituly, stávalo sa toto súčasťou konštitúcií ako *constitutio* – záväzné nariadenie. DB, s. 241. Podrobnejšie KIELAR OP, P., *Studia nad kultúra szkolna i intelektualna dominikanow provincii polskiej w średniowieczu*. In *Studia*, s. 290 nl.

¹⁹ Generálne kapituly v Bologni, Besançon a Toulouse: „*In capitulo de studentibus. ubi dicitur. sex autem provincie. deleatur. et dicatur sic. quelibet autem provincia exceptis Dacie. Grecie et Terre sancte. provideat. ut semper in aliquo conventu ydoneo sit generale studium et sollempne.*“ DB, s. 940. Zámer sa zrejme nevydaril, lebo v roku 1315 kapitula v Bologni skonštatovala, že úroveň vedy a štúdiá upadla: „*Cum lapsus studii et sciencie.*“ DB, s. 1144 a nasledujúca kapitula v Montpellier sa tomuto úpadku pokúsila zabrániť rozšírením počtu generálnych štúdií. Na druhej strane ale ešte rozšírila počet provincií, ktorých sa to netýkalo: „*Exceptis Hispanie, Ungarie, Terre sancte, Polonie, Dacie, Grecie et Boemie, provideat, ut semper in conventu aliquo ydoneo sit generale studium et sollempne.*“ DB, s. 1169.

²⁰ Akty generálnej kapituly v Carcassone z roku 1378 obsahujú asignácie magistrov, lektorov

a sentenciárov do štúdijských konventov, z ktorých sú niektoré priamo menované ako studium generale. Keďže o takýchto otázkach rozhodovali generálne kapituly, môžeme sa domnievať, že vo všetkých sedemnástich prípadoch sa jednalo o generálne štúdiá. Ich zoznam je nasledovný: Parisius (Paríž), Oxonia (Oxford), Cantabrigia (Cambridge), Tholosa (Toulouse), Bononia (Bologna), Coloniensi (Kolin), Montispeulani (Montpellier), Avenione (Avignon), Viceria, Burgedalensi (Bordeaux), Pragensi (Praha), Hufonensi {Erfordensi} (Erfurt), Barcinonensi (Barcelona), Magdeburgensi (Magdeburg), Neapolitano (Neapol), Mediolanensi (Miláno) a Florentia (Florenca). DB, s. 2085. Do zoznamu miest, kde sídlili generálne štúdiá postupom času pribúdali ďalšie, napr. Perth, Dublin, Valladolid, Lisabon, Krakov, Viedeň, Vroclav, Zadar atď. Podrobnejšie SCHENKLUHN, W., *Architektur der Bettelorden : Die Baukunst der Dominikaner und Franziskaner in Europa* vid' príloha; FRANK OP, I., Hausstudium und Universitätsstudium der Wiener Dominikaner bis 1500. In *Archiv für österreichische Geschichte*, Band 127, 1968, 333 s.; KADLEC, J., Řeholní generální studia při Karlově univerzitě v době předhusitské. In *Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 7, 1966, s. 63–108.; RADELJ OP, P., *La première Université en Europe du sud-est a été fondée il y a six cents ans-le Studium generale des dominicains croates à Zadar (1396–1807)*.

Miestny názov Viceria zostáva dodnes, nielen pre historikov rehole, akousi nevyriešenou záhadou. Ani tí z najrenomovanejších, ako napríklad súšasný vedúci dominikánskeho historického inštitútu v Ríme (Dominican historical institut) Arturo Bernal OP, bývalý dlhoročný vedúci tohto inštitútu Simon Tugwell OP, či emeritný profesor cirkevných dejín na univerzite v Mainzi Isnard Frank OP, toto miesto neidentifikovali a vo všeobecnosti sa považuje za „preklep“. Na druhej strane, ak by názov Viceria aj bol preklepom, je potrebné zistiť, akého miestneho názvu je preklepom. Kritické vydanie aktov generálnych kapitúl (REICHERT OP, B., *Acta capitulorum generalium Ordinis praedicatorum 1304–1378*. MOPH IV, Rím, 1899) na s. 448 a ich digitálne vydanie (Digitale Bibliothek, Spezial [CD-ROM], Berlín : Directmedia Publishing, 2003.) na s. 2085 len konštatujú tento názov a okrem výkričníka ho v poznámkovom aparáte nijako nekomentujú. Dokonca ani Schenkluhn, ktorý sa pokúsil zrekonštruovať lokalizáciu generálnych štúdií rehole sa Viceriou nijako nezaobrá (SCHENKLUHN, W., *Architektur der Bettelorden : Die Baukunst der Dominikaner und Franziskaner in Europa*, vid' tamojšia príloha.) Podľa Grässeho diela „*Orbis latinus*“ je možné vyspovedať, za predpokladu, že názov Viceria bol chybné zapísaný a došlo k jeho skresleniu, podľa písomnej formy príbuzné názvy lokalít nasledovne: Viceria, Bicestria – <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatv.html>; Bicestria, Viceria, Bicêtre, D (Dorf), Frankreich – <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatv.html#Bicestria>; Vincetria, Venta Belgarum, Bicêtre, D (Dorf), Frankr. (Seine) a tiež Guitonium, Gummicstrum – <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatv.html>; Venta Belgarum, Vint-, Vindonia, Guintonium, Vincetria, Vinda, Winchester, St (Stadt), England (Hampshire) – <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatv.html#Venta>. Napriek tomu, že zápisu miestneho názvu Viceria by v konečnej podobe asi najviac mohol zodpovedať názov francúzskej obce Bicêtre, táto vzhľadom na svoju lokalizáciu a veľkosť len ťažko mohla byť dominikánskou destináciou a už vôbec nie miestom, kde by rehoľa zriadila generálne štúdiá. Ani Emery Bicêtre v svojej podrobnej monografii o mendikantoch v stredovekom Francúzsku vôbec, nielen v súvislosti s dominikánmi, nespomína (EMERY, R., W., *The Friars in Medieval France : French Menicant Convents 1200–1550*. New York; London : Columbia University Press, 1962.) Pokiaľ zápis v aktoch generálnych kapitúl nebol fatálnou chybou, tak by do úvahy prichádzal ešte anglický Winchester (Vincetria) v grófstve Hampshire, ktorý bol biskupským mestom s katedrálou a trhovým právom už v stredoveku a podľa zmieneného Schenkluhna tu dominikáni mali mať konvent už niekedy v rokoch 1230–1250. Tomuto pokusu o interpretáciu lokalizácie miestneho názvu Viceria by mohla nahrávať aj skutočnosť, že dominikánmi pomerne hojne obsadené Britské ostrovy mali pre tamojšie početné kláštory rehole dlho k dispozícii len generálne štúdiá

Vydať sa na cestu do niektorého z týchto miest bolo pre súčasníkov motivujúce,²¹ ale ani zďaleka to nebolo samozrejmé. Každý jednotlivec musel najskôr splniť prísne podmienky a až potom, keď bol vybavený potrebnými náležitosťami, mohol podstúpiť dobrodružstvo akademickje peregrinácie. V prvom rade sa tieto podmienky týkali spôsobilosti budúcich študentov, pričom ich spĺňali len tí najusilovnejší a najnadanejší.²² Na druhej strane existovali aj sankcie, v rámci ktorých mohol byť študent z rozhodnutia predstaveného zo štúdií prepustený a musel sa predčasne a bez dosiahnutého úspechu vydať na spätočnú cestu.²³ Adept štúdia na generálnom štúdiu už musel mať absolvovanú niektorú z nižších rádoých škôl a musel prejsť istou intelektuálnou a reholnou formáciou.²⁴ O výbavu putujúceho dominikána sa mali postarať priori, provinciáli a definítori domovských provincií. Tá pozostávala z písacích potrieb,²⁵

---

v Oxforde a Cambridgei a ich fundácia vo Winchestri by sa mohla javiť ako logická. Odlišná alternatíva pokusu o lokalizáciu Vicerie by sa rysovala podľa Scobelovho *“Andrees Allgemeiner Handatlas“* (Bielefeld; Leipzig : Verlag von Velhagen & Klasing, 1906⁵, 87/88 D4), kde by názvu Viceria mohlo zodpovedať dnešné mestečko Montbrison (Vizery) vo Francúzsku v departemente Loire. Montbrison spomína dokonca aj Emery, no nie v súvislosti s dominikánmi, ale frančiškánmi, ktorí tam mali založiť komunitu v roku 1258 (EMERY, R., W., *The Friars in Medieval France : French Mendicant Convents 1200–1550*, s. 82). Keďže doteraz žiadna relevantná literatúra takéto domnieky nevyvolala a na problém lokalizácie Vicerie viac – menej rezignovala, považujem tieto pokusy o interpretáciu za čisto hypotetické.

- ²¹ Istá voľnosť na cestách, poznanie nových krajín, miest, provincií a konventov. Možnosť putovania za slávnym vyučujúcim (v prípade dominikánov to boli osoby Tomáša Akvinského a Alberta Veľkého) a samozrejme samotné vzdelanie, kvalifikácia s možnosťou zaradenia sa ku spoločenskej elite. Významnou motiváciou bola aj možnosť získať jednotlivú celú čo bolo akýmsi výkonnostným bonusom pre horlivých študentov: *„Celle quibus magistro studentium expedire uidebitur assignentur. Quod si aliquis infructuosus inueniatur in studio: cella eius detur alteri. et ipse in aliis officiis occupetur. In cellis uero scribere. legere. orare. dormire: et etiam de nocte uigilare ad lumen possunt qui uolunt propter studium.“* Constitutiones, DB, s. 101.
- ²² *„Quod ad studia ordinis generalia non mittantur fratres. nisi qui bene sunt morigerati; et apti ad proficiendum.“* Generálna kapitula v Lyone v roku 1274, DB, s. 540.
- ²³ Provinčná kapitula provincie Romanae v roku 1265 v Anagni poverila vedením štúdia v Ríme Tomáša Akvinského a udelila mu splnomocnenie prepustiť zo štúdia tých, u ktorých sa prejaví zanedbávanie štúdia: *„Fr. Thome de Aquino iniungimus in remissionem peccatorum quod teneat studium Rome, et volumus quod fratribus qui stant secum ad studendum provideatur in necessariis vestimentis a conventibus de quorum predicatione traxerunt originem. Si autem illi studentes inventi conventus suos possit eos remittere.“* Acta capitulorum provincialium provincie Romanae (ACPR) 1243–1344. КАЕРРЕЛИ ОР, Т. (ed.), Rím, 1941, s. 32. Existovala dvojstupňová škála previnení sa proti štúdiu, ktorá zahŕňala rozdelenie priestupkov ako *culpa leuiore* a *culpa mediae*. Blížšie aj s postihmi v *Constitutiones*, DB, s. 60–61.
- ²⁴ *„Qui non ponantur in studio generali nisi per tres annos in huiusmodi studio fuerint commorati.“* Generálna kapitula v Bologni roku 1315, DB, s. 1146.
- ²⁵ *„Admonitio ad Priores: Quod studentibus provideat in cartis et aliis ad studium necessariis, et fratres studentes repetant diligenter lectiones quas audiunt, quod si non faciunt, non teneantur priores in cartis et aliis ad studium necessariis providere.“* Provinčná kapitula provincie Romanae v Orvieti roku 1245, ACPR 1243–1344. s. 4.

oblečenia²⁶ a predovšetkým kníh,²⁷ ktoré tvorili akúsi príručnú knižnicu. Táto mala obsahovať Sentencie Petra Lombardského a Historiu scholasticu od Petra Comestora.²⁸ Ďalšími knihami príručnej knižnice bývali samozrejme Biblia, dekretálie, breviáre, rôzne dekréty, misále a glosáre.²⁹ Samotné štúdium trvalo 7-8 rokov,³⁰ pričom bývalo zvykom absolvovať ho na viacerých generálnych štúdiách s tým, že na dosiahnutie všeobecne uznávanej magisterskej promócie bolo potrebné stráviť posledné obdobie štúdia v Paríži. Neskôr to bolo možné aj v Bologni a Oxforde.³¹

Napriek tomu, že rehoľa mala v druhej polovici 14. storočia zriadených už 17 generálnych štúdií, nestačila ich kapacita pokryť záujem všetkých študentov a z tohto dôvodu bolo potrebné regulovať ich počty a koordinovať ich rozmiestnenie. Od roku 1315 bol uvedený do praxe *numerus clausus*, na základe ktorého mohlo na jednom takomto štúdiu študovať iba okolo 22 – 23 študentov z vlastnej provincie.³² Ostatné provincie mohli na generálne štúdiá

²⁶ „*Indigencie fratrum qui generalibus studiis deputantur subvenire volentes. volumus et ordinamus. ut singule provincie debeant studentibus. quos mittunt ad studia generalia extra provinciam annis singulis de vestibus providere.*“ Generálna kapitula v Toulouse roku 1304, DB, s. 946.

²⁷ „*Fratribus ad studium aptis. et libros non habentibus. per provinciale et diffinitores provideatur in libris.*“ Generálna kapitula v Bologni roku 1252, DB, s. 304; „*Quod fratres portent ad scholas libros qui leguntur in scholis.*“ Generálna kapitula vo Valencii roku 1259, Tamtže, s. 377. Podrobnejšie k otázke kníh MENZEL, M., *Predigt und Geschichte*, s. 100–113; HINNEBUSCH OP, W., *The History of the Dominican Order II*. New York: Staten Island, 1973, s. 198–200 atd.

²⁸ „*Statuimus ut quelibet provincia fratribus suis missis ad studium. ad minus in tribus libris theologie teneatur providere. * uidelicet in bibliotheca. hystoriis et sententiis.*“ Constitutiones, DB, s. 100.

²⁹ „*Libros autem de textu appellamus biblias, Sententias, historias, breviaria, misalia, Decreta, Decretales et libros glosatos.*“ Provinčná kapitula provincie Romanae vo Viterbe v roku 1264, ACPR 1243–1344, s. 30.

³⁰ KIELAR OP, P., *Studia nad kultura szkolna i intelektualna dominikanow provincii polskiej w sredniowieczu*. In *Studia*, s. 300.

³¹ „*Bacalareum antiquiorem in lectura sententiarum prior Parisiensis cum magistris actu legentibus, qui presentes fuerint, studeat absque omni fraude quamtocius domino Parisiensi cancellario presentare.*“ Generálna kapitula v Montpellier v roku 1316, DB, s. 1174. V čase pápežskej schizmy sa parížske promočné privilégium prenieslo na generálne štúdium v Bologni. Prvá zmienka o tom je z 2. apríla 1389 v *Registrum litterarum fr. Raymundi de Vineis Capuani*, KAEPPEL OP, T. (ed.), Rím, 1937, s. 129. Po jej skončení získal Paríž pôvodné privilégia späť, pričom Bologna si svoje tiež ponechala. V roku 1405 sa po rozhodnutí generálnej kapituly v Norimbergu cieľovou stanicou bratov za účelom dosiahnutia akceptovaného magisterského grádu stal aj Oxford: „*Nisi per litteras testimoniales doceat, se in studio Bononiensi aut Parisiensi vel Oxoniensi pro Ila. forma ad minus uno integro anno laudabiliter se gessisse actusque scholasticos consuetos exercuisse.*“ DB, s. 2982.

³² „*Volumus et ordinamus, quod in conventibus, in quibus est studium generale, studencium de provincia certus numerus prefigatur; qui numerum · xxii · orum vel · xxiii · ad plus non excedat.*“ Generálna kapitula v Bologni z roku 1315, DB, s. 1144.

posielať najskôr troch,³³ neskôr už len dvoch študentov.³⁴ Keďže v tom čase sa rehoľa skladala z 18 provincií (čo predstavovalo 34 študentov *extra provinciam* na jedno *studium generale*), dá sa v prípade ideálneho stavu pre toto obdobie aspoň približne určiť počet študentov migrujúcich medzi jednotlivými generálnymi štúdiami na viac ako 900.³⁵ Koordinácia rozmiestnenia sa týkala určenia konkrétnych miest generálnych štúdií pre jednotlivé provincie. Generálna kapitula vo Valencii v roku 1337 určila Českej, Poľskej a Uhorskej provincii generálne štúdiá v Paríži, Kolíne, Bologni, Toulouse a Montpellier. Aragónskej a Hispánskej provincii určila Paríž, Toulouse a Montpellier.³⁶ Zvláštne postavenie medzi cieľmi akademickej peregrinácie zaujímala už od 13. storočia Barcelona. V roku 1259 tu generálna kapitula vo Valencii zriadila špeciálne štúdium arabského jazyka, ktoré bolo svojím zameraním v reholi ojedinelé. Zájemcovia o arabčinu tak museli podniknúť cesty až na Pyrenejský polostrov.³⁷

³³ Pozri pozn. 16 v tejto kapitole.

³⁴ „*In capitulo de studentibus. post illud. quilibet prior provincialis potestatem habeat mittendi duos fratres ad studium.*“ Generálna kapitula vo Florencii v roku 1257, DB, s. 343.

³⁵ Číslo je samozrejme orientačné, nie každá provincia kvóty odosielaných študentov plnila. Z rôznych príčin (vysoké náklady, vzdialenosti, nedostatok kandidátov schopných splniť národné kritéria atď.) dochádzalo v niektorých provinciách k zanedbávaniu nariadení o vysielaní študentov na generálne štúdiá. Viedlo to k zakladaniu nižších stupňov vzdelávacích inštitúcií na území jednotlivých provincií, aby ich provinciáli nemuseli posielat študentov na vzdialené generálne štúdiá, ale mohli im poskytnúť vzdelanie v materských provinciách. Dokumenty k tomu DB, s. 1144; 1518; s. 1538; KIELAR OP, P., Powstanie dominikańskiego studium generalnego w Krakowie. In *Studia*, s. 339–355 atď.

³⁶ „*Provinciales et diffinitores provinciarum Ungarie, Boemie, Polonie, ad studia generalia conventuum Parisiensis, Coloniensis, Bononiensis, Tholosani et Montispessulani mittant studentes in numero secundum constitutiones eis concessio. Provincialibus etiam provinciarum Yspanie et Aragonie precipit magister ordinis de diffinitorum consilio et assensu, quod de mittendis studentibus Parsius, Tholosani et ad Montepessulanum.*“ DB, s. 1558.

³⁷ „*Iniungimus priori provinciali Hispanie. quod ipse ordinet aliquod studium ad addiscendam linguam arabicam. in conventu Barchinonensi. vel alibi. et ibidem collocet fratres aliquos. de quibus speretur. quod ex huiusmodi studio possint proficere ad animarum salutem. Quicumque autem et de quacumque provincia. voluerit addiscere linguam arabicam; scribat hoc magistro.*“ DB, s. 373.

2. 3. Ostatné akademické putovanie

Ukončením základného kurzu na ktoromkoľvek generálnom štúdiu sa migrácia za vzdelaním pre mnohých dominikánov ešte nekončila. Každý, kto chcel pokračovať v získavaní ďalších akademických gradov a chcel dosiahnuť titul doktora, musel absolvovať ešte ďalšie štvorročné štúdium.³⁸ Okrem toho boli v rámci trvalej intelektuálnej formácie v štruktúrach rehole zavedené oficiá,³⁹ nositelia ktorých neustále putovali medzi konventmi a provinciami a zabezpečovali výuku na všetkých stupňoch rehoľných škôl.⁴⁰ V podobnom duchu boli dominikánski lektori činní aj v kláštoroch a na štúdiách iných reholí. Koncom 13. storočia ich v takýchto funkciách malo pôsobiť až okolo 1500.⁴¹ Pokiaľ ide o externú peregrináciu, prvými destináciami už v prvej polovici 13. storočia boli Paríž a Bologna. Malo to dva významy. Bratia tam prijali chýbajúcu teologickú formáciu a zároveň mohli regrútovať nových členov rehole priamo z univerzitného prostredia. Výhoda čerstvo získaných členov z radov univerzitných akademických obcí bola v tom, že kontinuálne pokračovali v štúdiu (vyučujúci vo vyučovaní) v novom habite, završujúc tak zväzky konventov s univerzitami.⁴² V priebehu nasledujúcich dvoch storočí sa s pribúdajúcim počtom univerzít podstatne rozšírili aj možnosti dominikánskych študentov.

Ostatné ciele študijného putovania jednotlivcov boli podmienené geopoliticky,⁴³ pričom výsadné miesto medzi týmito cieľmi zaujímalo zvlášť pre dominikánov zo strednej Európy a Balkánu Taliansko, kde si mendikanti pomerne rýchlo monopolizovali teologické fakulty.⁴⁴ Nemalý vplyv na tieto si

³⁸ „Nullus fiat publicus doctor. nisi ad minus theologyam per quatuor annos audierit“ Constitutio-nes, DB, s. 101.

³⁹ „Lectores qui parum de textu legere consueverunt; corrigant se in hoc et tantum legant de textu. ut fratres in addiscendo bibliam totam. sub eis valeant proficere.“ Generálna kapitula v Trevíre roku 1249, DB, s. 267; „Provideatur quod quilibet lector tenens aliquod sollempne studium. habeat baccellarium; qui legat sub eo.“ Generálna kapitula vo Valencii v roku 1259, Tamže, s. 376.

⁴⁰ Boli to už spomenutí *lector conventualis*, *cursor biblicus*, *lector et instructor cleri*, *sententiarus*, *bacalarius ordinarius*, *lector studii* atď.

⁴¹ LOHRUM OP, M., Dominikaner – Architektur und bildene Kunst. In *Kulturgeschichte der christlichen Orden*, s. 140.

⁴² VERGER, J., *Les universités au Moyen Age*, s. 85.

⁴³ V 13. storočí voľba pre miesto univerzitného štúdia nebola až taká ťažká, lebo univerzít nebolo veľa. Od druhej polovice 15. storočia dochádza v tejto oblasti k prechodu od internacionalizmu k regionalizmu. Okolo roku 1500 mala svoju univerzitu už skoro každá krajina. Zvláštny prípad zmeny akademickej peregrinácie predstavuje pápežská schizma, ktorá vyvolala novú vlnu migrácie najmä do Talianska. DE RIDDER – SYMOENS, H., *Mobilität : Die mittelalterliche Reiselust*. In *Geschichte*, s. 261.

⁴⁴ Na teologickej fakulte v Bologni v rokoch 1364–1500 pripadalo zo 447 doktorských promócií

zachovali aj v Oxforde, Cambridge a Prahe.⁴⁵ Z prostredia poľskej provincie v rokoch 1420–1520 zo 195 známych študijných pobytov za hranicami pripadalo na Taliansko 44,3%,⁴⁶ na nemecké kraje 38%⁴⁷ a na Francúzsko 10%.⁴⁸ Popri týchto mestách bola podľa iných prameňov cieľom študentov z územia poľskej provincie už od 14. storočia aj Praha.⁴⁹ Z Dalmátskej provincie v rokoch 1478–1550 z počtu známych 80 osôb študovalo v Neapole 19, v Padove 13, v Perugii 11 a v Bologni 8 študentov.⁵⁰ V 15. storočí dominikáni z uhorskej provincie taktiež uprednostňovali ako ciele svojej akademickej peregrinácie Talianske mestá. V rokoch 1456–1500 ich tam malo pôsobiť viac ako 100, a to predovšetkým v Bologni, Padove, Florencii a Ríme.⁵¹ V duchu stelesňovania ideálu chudoby sa u mendikantov kládol veľký dôraz na solidaritu s tými najbiednejšími, s čím súvisel aj spôsob cestovania, ktorý predpokladal pešie putovanie aj na väčšie vzdialenosti.⁵² Inak to nebolo ani v prípade dominikánov. Už najstaršie zachované znenie dominikánskych konštitúcií z roku 1256 považovalo za ťažký prečin cestovanie koňmo (prípadne zvieracím záprahom)⁵³ a generálna kapitula konaná v roku 1255 v Miláne dokonca rozhodla, že priori a iní bratia, ktorí by na zhromaždenie nemohli prísť pešo, mali zostať radšej doma.⁵⁴

---

až 419 na mendikantov. V Padove v rokoch 1363–1509 tvorili promócie mendikantov až 79% z celkového počtu. KŁOCZOWSKI, J., Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie i ich kultura intelektualna oraz pastoralna w wiekach średnich. In *Dominikanie w środkowej Europie w XIII.–XV. wieku: Studia nad historią dominikanów w Polsce, tom. III*, KŁOCZOWSKI, J., SPIEŻ OP, J., A., (edd.), Poznań : W drodze, 2002, s. 159.

- ⁴⁵ ASZTALOS, M., Die theologische Fakultät von der Biblexegese zur scholastischen Theologie. In *Geschichte*, s. 359–365; KOUDELKA OP, V., *Karlova univerzita a dominikáni*, s. 82-91; KADLEC, J., *Řeholní generální studia při Karlově univerzitě v době předhusitské*, s. 63–108, atď.
- ⁴⁶ Podľa asignácií študentov v druhej polovici 15. storočia sa najčastejšie objavujú Bologna, Florencia a Padova. *Acta capitulorum provinciae poloniae ordinis praedicatorum*, MADURA OP, R. (ed.), Rím, 1972, s. 38 nl.
- ⁴⁷ Z nemeckého prostredia sa najčastejšie objavujú Kolín, Erfurt a Magdeburg. Z francúzskych je to Paríž a Toulouse. Tamže.
- ⁴⁸ KŁOCZOWSKI, J., Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie. In *Dominikanie w środkowej Europie w XIII.–XV. wieku*, s. 160–161.
- ⁴⁹ KOROLEC, J., Studium generalne dominikanów klasztoru świętej Trójcy w Krakowie. In *Dominikanie w środkowej Europie w XIII.–XV. wieku*, s. 182.
- ⁵⁰ KRASIĆ OP, S., *Congregatio Ragusina OP 1487–1550*. Rím, 1972, s. 119 nl.
- ⁵¹ FEHÉR OP, M., *I domenicani di Casovia e l' Italia del quattrocento*. Budapešť, 1944, s. 3–30.
- ⁵² Cesta z Anglicka do Bologne mohla podľa ročného obdobia a počasía trvať niečo medzi osemdesiatimi dňami až štyrmi mesiacmi. LAWRENCE, H., *Dejiny stredovekého mništví*, s. 254. Viac k rýchlosti cestovania v OHLER, N., *Cestování ve středověku*. Jihlava : H & H, 2003.
- ⁵³ „Si quis absque licentia et magna necessitate equitauerit uel carnes comederit.“ Constitutiones, DB, s. 62.
- ⁵⁴ „Priores. seu fratres qui non possunt pedites ire ad capitulum; remaneant“ DB, s. 328.

Z uvedeného vyplýva, že dominikáni strávili mnoho času na cestách⁵⁵ a sieť ich kláštorov sa stala mapou desiatok rôznych typov škôl. Stovky doktorov, magistrov, bakalárov, lektorov a študentov kráčalo od jedného miesta k druhému a dokázali, že to, čím sa v starej mníšskej tradícii tak opovrhovalo, totiž poznanie sveta, sa im stalo *labora*.⁵⁶ Aj napriek tomu, že sa prax dominikánskej akademickej peregrinácie v jednotlivostiach zrekonštruovať zatiaľ nedá, predstavuje významný prejav mobility stredovekého človeka a vďaka štúdiu, ako svojmu prameňu, tvorí homogénnu súčasť dominikánskych observancií.

---

⁵⁵ Medzi najväčších akademických pútnikov rehole patrili sv. Tomáš Akvinský. Počas tridsiatich rokov svojho reholného života (do rehole vstúpil v roku 1244 a zomrel 1274) niekoľkokrát absolvoval pešie cesty medzi Rímom, Neapolom, Bolognou, Parížom, Kolínom, Toulouse. Okrem toho sa zúčastňoval aj generálnych kapitúl, napr. v španielskej Valencii. PIEPER, J., *Thomas von Aquin*, s. 51 a TORELL OP, J., P., *Magister Thomas : Leben und Werk des Thomas von Aquin*, s. 342.

⁵⁶ KŁOCZOWSKI, J., Zakon braci kaznodziejów. In *Studia*, s. 22.